

Forord

“Vi kan alle lære af Historien”. Måske er dette en gammel og fortærsket sætning, men den er ikke desto mindre stadig rigtig. Historien kan både være med til at give os en forståelse for, hvorfor vores verden i dag ser ud, som den gør, ligesom Historien indeholder konkret viden og stof til refleksion over, hvilket samfund vi ønsker i fremtiden. Og som Landbohistorisk Tidsskrift 2024 viser, kan landbrugshistorien inddrages som baggrundsviden, når vi skal diskutere, hvilke landskaber og hvilke typer landbrug vi ønsker i fremtiden.

Artiklerne er bearbejdet fra foredrag holdt ved Landbohistorisk Selskabs årsmøde og seminar på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, 23. maj 2024. Seminaret havde titlen “Bæredygtigt landbrug? – et historisk perspektiv” og havde fokus på dansk landbrugs bæredygtighed i et langt historisk perspektiv: Hvordan stræbte man på at opretholde den bedst mulige bæredygtighed? Hvor var de største problemer ved de skiftende produktionsformer? Og hvordan håndterede man disse problemer? Og ikke mindst, hvad kan nutidens danske landbrug lære af tidligere tiders dyrkningssystemer?

Der var selvfølgelig bred enighed om, at vi ikke bare kan gå tilbage til den måde, som landbruget blev drevet på tidligere. “De gode, gamle dage” er en myte – tværtimod var landbosamfundet ofte et mangelsamfund, hvor de socialt laveste i samfundet led, og hvor selv middelstanden måtte kæmpe og optimere driften for at klare dagen og vejen. Men derfor er der alligevel plukvise ting, som vi kan lære af. F.eks. regional tilpasning af landbrugsproduktionen efter de naturgivne landskaber og skiftende innovationer, der forbedrede levevilkårene for folk uden skade på omkringliggende miljøer. Der har historisk set været plads til både landbrugsproduktion, natur og folk, og vi må genfinde denne balance.

Peder Dam beskriver i sin artikel det danske landbrug ca. 1100-1800, dvs. i dyrkningsfællesskabets tid, hvor landbruget grundlæggende var præget af kontinuitet, fællesskab, delte ejerforhold, lav produktion og ikke mindst en stor regional tilpasning til det fysiske landskab. Langt de fleste landbrug var bæredygtige over tid, dog ikke i kriseområder som sandflugtsegne, men det var omvendt også landbrugssystemer, der ikke synes at kunne bære den befolkningsvækst, der kom i slutningen af 1700-tallet. Omkring år 1800 ændres landbruget fundamentalt med landboreformerne ved en udvikling, der pegede frem mod vor tids landskab og vor tids landbrug.

Peter Bavnhøj og Gudrun Gormsen undersøger landbrugets udvikling i 1800-tallet. Landbruget havde i starten af århundredet efter landboreformer

forøget produktionen gennem bl.a. nye driftsformer, bedre/dybere jordbehandling og dræning. Det var stadig en kornorienteret produktion, og næringsstofferne cirkulerede stadig primært internt i systemet. Først i den sidste del af århundredet blev landbruget omstillet til en animalsk orienteret produktion, hvor gødningsproduktionen blev stor, og systemet tilføres desuden næringsstoffer udefra i form af foderkager, supplerende foderkorn og handelsgødning. Der præsenteres to principskitser for næringsstofferne bevægelser ca. 1838 og ca. 1888, der viser, hvordan produktionsformerne skiftede i 1800-tallet.

Tommy Dalgaard, Nele Lohrum, Morten Graversgaard, Mette Vestergaard Odgaard, Martin Hvarregaard Thorsøe og Signe Normand analyserer udviklingen frem mod i dag, hvor det industrielle landbrug for alvor træder frem i 1900-tallet. Det almindelige og konventionelle landbrug udviklede en højproduktiv og specialiseret produktion, men dette gav også en række problemer i forhold til miljø, landskab og bæredygtighed. Diskussionerne om hvilken vej, der skal tages herfra, er derfor stor inden for både landbruget selv, miljøorganisationerne, politikerne og samfundet som helhed.

Signe Brieghels artikel omhandler to af disse mulige veje. Med titlen "At holde hus med naturen" beskriver artiklen, hvordan to økologiske malkekvægsproducenter griber produktionen forskelligt an. Den ene fokuserer på at optimere mælkeproduktionen mest muligt gennem nøje tilrettelagte tilførsler af foder m.m. inden for de økologiske retningslinjer. Dette giver større udgifter, men også større udbytte. Den anden malkekvægsproducent vender det om og lader hans græsningsressourcer sætte niveauet for produktionen. Dette giver lave udgifter, men også mindre mælk. Med de to eksempler kan man dermed stille spørgsmålet, også inden for økologisk landbrug, hvad den primære ramme for produktionen skal være: Størst mulig produktion eller landskabet? For uanset hvad, der vælges, har det konsekvenser.

Til sidst beskriver Lise Gerda Knudsen, hvordan frilandsmuseet Den Fynske Landsby er gået fra at formidle landbohistorie mere bredt set til at fokusere på bæredygtighed, fællesskab og cirkulær levevis med historisk perspektiv. Da livet på landet som helhed og landbrugsproduktionen specifikt i 1800-tallet i høj grad var rammesat af, hvad der var lokalt, samt årstidernes gang, er der store perspektiver i denne vinkel. Men også nogle udfordringer på vejen.

Vi håber, at dette nummer kan give inspiration og nye perspektiver til både landmænd, miljøfolk, politikere og den miljøhistorisk interesserede borger. God læselyst ønskes af hele redaktionen:

Peder Dam, Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, Mette Svart Kristiansen, Morten Stenak, Esben Bøgh Sørensen